QL
461
.R873
ENT

Kot. 10 fuzet 4
1903: apr.

SMITH
39

QL
461
R873
ENT

Ent. Soc. Wash.
Washington Ent. Soc.
rec'd May 23

X. kötet. 1903. április 4. füzet.

ROVARTANI LAPOK

HAVI FOLYÓIRAT

különös tekintettel a hasznos és kártékony rovarokra

DR. BEDŐ ALBERT BIRÓ LAJOS DR. CHYZER KORNÉL
DR. ENTZ GÉZA MOCSÁRY SÁNDOR.

KÖZREMŰKÖDÉSÉVEL

SZERKESZTIK

A. AIGNER LAJOS ÉS CSIKI ERNŐ.

BUDAPEST, 1903.

A ROVARTANI LAPOK SZERKESZTŐSÉGE ÉS KIADÓHIVATALA

IV., MOLNÁR-UTCZA 24

Megjelenik minden hónap első napján, július és augusztus havak kivételével
Előfizetési ára egész évre 8 kor.

Tartalom

A magyar lepke-fauna bővülése. Irta *dr. Ulmyk Nándor* I. 67
Rákfélék a M. N. Muzeum gyűjteményében. Irta *dr. Daday Jenő* 70
Kirándulás Abauj-Torna megyébe. Irta *A. Aigner Lajos.* I. 71
Magyarország Cerambicidái. Irta *Csiki Ernő* I. 2 ábrával 75
Adatok a Detonáta faunájához. Irta *Mallász József.* 2 ábrával 79

Különfélék:

Anisits J. Dániel 85
Thalpochares pannonica Irta *A. Aigner Lajos* 86
Kada István 86
A Vivipara vera és a rovarok Irta D. E. 87

Irodalom:

Bernhauer M., Daniel T., Ganglbauer L. és Müller T. közleményeinek ismertetése Irta *Csiki Ernő* 88

A kir. magy. Természettudományi Társulat állattani szakosztálya minden hónap **első pénteken (VIII., Eszterházy-utcza 16.)** ülést tart. Vendégeket szívesen lát.

A budapesti entomologusok *minden pénteken este* a Muhr-féle vendéglőben (Kerepesi-út 44.) találkoznak.

Kedvezmény.

Az 1897., 1898., 1899., 1900., 1901. és 1902-iki teljes évfolyammal még szolgálhatunk. Új előfizetők fele áron kaphatják. Az előbbi kötetekből csak egyes példány áll rendelkezésre; ezek következő áron kaphatók: I kötet 10 kor., II. kötet 6 kor., Az I. és III. kötetet készpénzben visszaváltjuk

Az előfizetési összegek kiadóhivatalunkhoz (IV., Molnár-utcza 24.) czímzendők.

Coleoptera-duplumaimat leginkább Székesfehérvár környékéről, óhajtanám más bogarakra elcserélni. Szives ajánlatokat kérek.

Székesfehérvár.

Chinorányi Ede,
cist. főgymn. tanár.

A magyar lepke-fauna bővülése.

A molypillék.

Irta *Dr. Uhryk Nándor.*

I.

A fenti czím alatt összeállította Abafi-Aigner Lajos barátom azokat a Macrolepidopterákat,[1]) melyek a magyar faunából mindaddig fel nem voltak jegyezve, de a melyek a Staudinger-Rebel-féle katalogus szerint, előttünk ismeretlen adatok nyomán, Magyarországon is előfordulnak s a melyek magyar honosságát megállapítottnak kell tekintenünk. Sőt barátom még tovább ment, a mennyiben, kellő indokolás mellett, még a dalmát lepkéket is a magyar fauna keretébe felvette, mi által a Magyar Birodalom lepkéinek száma tetemesen növekedett. Lényegesen bővül azonban a magyar lepke-fauna, ha az említett katalogus nyomán az ugyanoly adatokkal ellátott magyar és dalmát molypilléket is hozzáadjuk.

Hazánkban, fájdalom, mindeddig nagyon kevesen foglalkoztak a molypillék gyűjtésével, minek folytán ezek faunájáról elég szűkkörű tudomásunk van. Az országnak számos megyéje, sőt egész része mint pl. a felvidék, e tekintetben valóságos terra incognita. Ennélfogva nincs mit csodálkoznunk azon, hogy ha minduntalan találkozunk oly fajokkal, melyek hazánkból eddigelé ismeretlenek voltak.

Igaz ugyan, hogy az utóbbi időben több ügyes és buzgó gyűjtőnek, mint A. Aigner Lajos, Ehmann Ferencz, Kosztka László, Ulbrich Ede, Wachsmann Jánosnak, valamint Dr. Czekelius Dánielnek Nagyszeben és Brassó környékén és Hedemann-nak Herkulesfürdőben tett gyűjtése alapján lényegesen bővült a hazai Microlepidopterák ismerete, úgy hogy a kir. m. Természettudományi Társulat által kiadott lepke-katalogus megjelenése óta (1896), melyben 1246 faj és 26 fajváltozat van felsorolva, — eddig, azaz alig öt év alatt Microlepidoptera-faunának újabb 126 fajjal és 5 fajváltozattal gyarapodott, mely adatokat évről-évre közöltem a Rovartani Lapokban.[2])

---

[1]) R. L. VIII. 1901. 175. l.

[2]) V. ö. R. L. VIII. 1901. 212. l.

Ennek következtében mellőzöm az idézett katalogusnak számos oly hazai adatát, mely a R. L.-ban már magyarországinak jelölve volt. Egyébiránt azt tapasztalom, hogy ama katalogus gyakran mellőzi Magyarország megemlítését, holott sűrűbben idézi Erdélyt mint külön országot vagy tartományt, még akkor is, hogy ha ugyanaz a faj Magyarországon is előfordul, mint pl. *Cerostoma chazariella* Mn., mely állítólag Sarepta, Romániában és Erdélyben fordulna elő, daczára annak, hogy már 1899-ben Magyarországból is fel volt említve.[1]) No, de azon meg nem ütközhetünk, ha oly nagy munkában, mint ama katalogus, kihagyásokat veszünk észre és nem követelhetjük, hogy az a R. L.-nak minden adatáról tudomást vett légyen; hiszen tudva van, hogy Bécs távolabbra esik Budapesttől, mint Makó Jeruzsálemtől.

Ezek után felsorolom ama katalogusnak elsőször Magyarországra, másodszor pedig Dalmácziára vonatkozó adatait.

I. Új magyar Microlepidopterák.[2])

Dectocera pseudolimbella Rag. Hung. lit. (Fiume).

Euzophera osseatella Tr. Hung. lit. Dalmatia, Sicilia, Syria.

Hypochalcia decorella Hb. ab. *erebella* Rag. Csak Magyarország.

Epischnia Boisduvaliella Gn. (farella Curt.) Északny. Német- és délny. Francziaország, Anglia, Belgium, Batavia, Valesia, Tura, Észak-Afrika, Észak-Amerika.

Nephopteryx serraticornella Z. Dalmatia, Hyrcania.

Scoparia perplexella Z. Hung. lit., Dalmatia, Déli Krajna, Bithynia, Görögország, Pável még 1884-ben Buccariban gyűjtötte; de szerinte mint nem Magyarországhoz tartozó területen, a katalogusból kihagytuk.

Calamochrous acutellus Ev. Carinthia, Istria, Sicilia, délkeleti Oroszország, Tura.

Pyrausta accolalis Hb. Erdély, Ausztria, Galiczia, Finnorsz., délkeleti Oroszország, Piemont, Tura.

Pterophorus constanti Rag. Alsó Ausztria, Francziaország.

Orneodes cymatodactyla Z. Hung. lit. et mer. or., Dalmatia, Görögország.

Conchylis zephyrana v. *williana* Brahm. (dubrisana Curt.) Német-, Angol-, Franczia-, Spanyolország, Hollandia.

Evetria turionana Hb. Austria-Hung., Német-, Angol-, Finn-, ny. Orosz-, Svédország, Belgium, Helvetia, Japán.

Olethreutes hercyniana Tr. Austria-Hung., Német-, Finn-, nyug. Oroszország, Galiczia, Hollandia, Helvetia, Piemont, Lappföld,

---

[1]) R. L. VI. 1999. 112 l. és VII. 1900. 33. l.

[2]) Itt megemlítem az esetleges közelebbi termőhelyet is, valamint azokat az országokat, melyekben az illető faj azonkívül előfordul.

Pelatea klugiana Frr. Croatia, Karinthia, déli Francziaorsz., Andalusia.

Notocelia junctana Tr. Dalmatia, Alsó-Ausztria, Németorsz., Sarepta.

Epiblema cumulana Gn. Ausztria, déli Francziaország, Aragonia; — *simploniana* Dup. Alpok, Szilézia, Galiczia, Svédorsz., Aragonia; — *cnicicolana* Z. Délkel. Hung. Croatia, Dalmatia, Sicilia.

Grapholitha conformana Mn. Croatia, Dalmatia, Kis-Ázsia.

Swammerdamia caesiella Hb. Ausztria, Galiczia, Svajcz, Német-, Franczia-, Angol-, Olaszország.

Gelechia maculatella Hb. Déikel. Hung., Ausztria, Németország, Svajcz, Piemont; — *junctella* Dgl. Austria-Hung., Német-, Angol-, északny. Oroszország és Svédország; — Tischeriella Z. Ausztria, Svajcz, Németország, Livland.

Aristotelia brizella Tr. Ausztria, Német-, Angol- és Finnország.

Atremaea lonchoptera Stgr. Északny. Francziaország.

Borkhausenia Bruandella Rag. Déli Francziaország.

Epermenia petrusella Heyl. Csak Magyarország; — *nigrostriatella* Heyl. Csak Magyarország.

Scythris bifisella Hofm. Nyugati Németország.

Cosmopteryx liengiella Z. Alsó-Ausztria, Északnyug. Német-, Angolország, Livland.

Coleophora echinella Stgr. Pontus; — *craccella* Valet. Déli Francziaország, Lydia; — *gnaphalii* Z. Austria-Hung, Svajcz, Német- és Finnország.

Elachista Heringi Rbl. Déli Magyarország, Alsó Ausztria, Románia.

Gracilaria rufipennella Hb. Austr.-Hung. Német-, Finn-, közép Olaszország, Svajcz, Scandinavia, Aragonia.

Lithocolletis parisiella Wck. Hung. lit., Dalmatia, Alsó-Ausztria, Tirol, Istria, Franczia- és Olaszország; — *scopariella* Z. Dalmatia, Ausztria, Germania, Batavia, Belgium, Anglia, Livland.

Acrolepia assectella Z. Ausztria, Galiczia, Német- és Francziaország, Belgium, Batavia.

Roeslerstammia pronubella Schiff. Alsó-Ausztria, Galiczia, Szilézia, Német- és Angolország, (Dalmatia, Sicilia, Kaukazus?)

Tinea granulatella H. S. Hung. mer. lit., Dalmatia, Tirol, Olaszország, Taurus.

Rákfélék a M. N. Muzeum gyűjteményében.*)

Irta *Dr. Daday Jenő.*

A Crustacea-gyűjtemény első példányait Pius Titius ajándékozta 1850-ben, de a Malacostraca-gyűjteménynek alapját mégis a gróf Brunswick József ajándékozása folytán került 11 faj s a Miketz Andrástól vétel útján szerzett 18 faj vetette meg 1851-ben.

A mult század 50-es éveinek során lassan bár, de mégis szemmel látható gyarapodás állott be, még pedig legfőképen ajándékozás és gyűjtés útján. Az ajándékozók sorában találjuk Glós Sándort, Frivaldszky Imrét, Doleschall Lajost, Chyzer Kornélt, Tóth Sándort és Kornis Károlyt.

Sokkal nagyobb lendületet vett a gyarapodás a 60-as évek folyamán, a mikor is Pius Titius közel száz fajt ajándékozott 300-nál több példányban. Becses példányokat tartalmazott a Novara-expedicziò gyűjtéseiből nyert kis gyűjtemény is, a mely 17 fajból állott. Az ajándékozók sorában a következőket találjuk: Ujhelyi Imre, Duka Tivadar, Földváry Károly

A 70-es években a gyarapodás csupán a Kundl P. Lajos adományából és vétel útján szerzett 26 fajból állott. A 80-as években a gyarapodást legfőképen a nápolyi zoologiai állomástól vásárolt gyűjtemény eredményezte, de hozzájárult a Madarász József adománya is. A 90-es években s a jelen század első éveiben, eltekintve nehány kisebb vételtől és Budde-Lund ajándékozásától, Biró Lajos új-guineai s az állattári tisztviselők magyarországi gyűjtései eredményeztek gyarapodást.

Kiválóan becses az Isopoda-gyűjtemény, a melynek régebbi gyűjtések s újabban a Wachsmann Ferencz és Szépligeti Győző ajándékozása, valamint a muzeumi állattári tisztviselők hazai s a Biró Lajos új-guineai gyűjtései alapján összegyűlt példányait Dollfus és Budde-Lund határozták meg, és mely a magyar faunára nézve alapgyűjteménynek mondható.

A Malacostraca-gyűjtemény ez idő szerint 400-at meghaladó fajból áll, a melyeknek példányai legnagyobb részben borszeszkészítmények, kisebb részük száraz állapotban conservált. Az utóbbiak között van egyebek mellett egy óriás Macrocheira Kämpferi is a japán tengerből.

---

* »A M. N. Muzeum multja és jelene« czímű műből.

A Gigantostracák csoportját a gyűjteményben pár Limulus longissimus és moluccanus képviseli.

Az Entomostraca-gyűjtemény alapját a dr. Chyzer Kornél 1856. és 1860. évi adománya vetette meg, a mely kizárólag magyarországi Phyllopodákat tartalmazott. A további gyarapodás 1883- és 1885-ben következett be, mikor is Madarász Zs. E. hagyatékának Budapest körül gyűjtött Entomostracái jutottak az állattár birtokába. De nem csekély gyarapodást idézett elő a dr. Daday Jenőtől 1886-ban vásárolt 111 hazai faj is. A mult század 80-as és 90-es éveiben, valamint a jelen század első éveiben a gyarapodás legfőképen a hazai gyűjtések eredménye; de gazdag anyagot szolgáltatott dr. Madarász Gyula ceyloni, Biró Lajos új-guineai, valamint a Zichy-féle ázsiai expedicziő gyűjtése s a Silvestri Filippo olasz búvár patagoniai gyűjteseinek révén szerzett anyag áttanulmányozása is, annyival is inkább, mert a gyűjtemény ez úton számos typus-példány birtokába jutott, melyeknek leírását dr. Daday Jenő adta.

Az Entomostraca-gyűjtemény ez idő szerint 400-nál több fajt tartalmaz több ezer példányban részint borszeszben, részint mikroszkópi praeparátumokban, melyeknek száma a 400-at megközelíti.

Kirándulás Abauj-Torna megyébe.

Irta *A. Aigner Lajos.*

I.

Régóta vágytam arra, hogy a felvidék valamely havasi részén huzamosabb ideig foglalkozhassam rovarászattal. Ez a vágyam teljesült a Muzeumok és Könyvtárak országos Főfelügyelőségének ama megbízása által, hogy Dr. Nagy Géza kassai orvossal együtt Abauj-Tornamegye rovarfaunájának kutatására nehány hetet fordítsunk.

A Magyar Nemzeti Muzeum állattani osztálya igazgatójának, Dr. Horváth Gézának tanácsára az észak felé védett fekvésű Torna vidékét szemeltem ki megállapodásom helyéül, a honnan közel érhettem a szádellői völgyet, melyről annak idején Frivaldszky Imre rajongó lelkesedéssel emlékezett meg mint kitünő entomologiai helyről, melyen több nevezetes lepke- és bogárfajt gyűjtött.

Ehhez képest 1901. julius 16-án utaztam Kassára, és másnap Nagy Gézával és kedves nejével a tornai vasúttal Somodiba, Tomori István plebánoshoz, a ki bennünket kocsin a szádellői völgybe vitt, a mely gigantikus sziklaképződéseivel meglepő hatást gyakorol. Hajdani vadregényes voltából azonban sokat veszített a völgy az által, hogy a felső végén levő szárpataki fürészmalom tulajdonosa, a fának Torna felé szállítása czéljából, a völgyön végig pompás útat készíttetett. Az út mentén azonban akad itt-ott oly hely is, a hol gyűjteni lehet. Gyűjtöttünk is nehány érdekes fajt, miután a plebános kitünően megvendégelt volna.

Visszajövet Nagyék Somodiban vasútra szálltak, engem pedig a plebános a félórányira levő Somodi fürdőbe vitt, melyet Nagy Gézával szállásomul kiszemeltek. A fürdő előbb püspöki tulajdon volt, az idén azonban Dudás somodi lakós megvette és kissé jobb karba helyezte. Az egész fördő áll a fürdőépületből (7 fürdőszobával) és különálló kisebb épületből, összesen 5 vendégszobával, valamint kis melléképületből, melyben a fürdő fűtője s az erdőkerülő lakik. A fürdő közelében van egy csepkőbarlang, melyből a jéghideg Pitykó patak folyik ki, mely rám nézve meggátolta a barlang megtekintését; de kisebb vízállás mellett már voltak benne: állítólag igen nagy terem van a föld gyomrában.

A roppant prímitiv fürdőhelynek, melyet a somodiak és tornaiak szoktak felkeresni, csak két szobája volt elfoglalva, t. i. az enyém s a szomszédos, melyben Horváth Pál budapesti posta főtiszt szállt meg nejével és kis leányával: igen kedves emberek, kiknek társasága elviselhetővé tette ezt a magányt és kik buzgó segítőim lettek a lepkészésben, sőt Horváth csaknem minden kirándulásomra elkisért.

Első kirándulásunk volt a másfél órányira levő „Kiskoponyaláb“ nevű málnásba, a hová, mint jó gyűjtőhelyre ismételten elmentünk, egy ízben hölgyek kiséretében is. Igen kellemesen hatott rám, hogy az egész vidék lakossága magyar, nem pedig tót, mint képzeltem volt. A nép igen takarékos, józan; még ha ünnepen vagy vasárnapon pálinkát iszik is, odahaza issza, nem pedig a csapszékben, melyet mindenütt üresen láttam. S ez a nép tiszteletben tartja különösen Szent Lászlót. A málnáshoz vezető úton is láttam sziklát, melyen a monda szerint Szent Lázsló lábának, kardjának és lova két lábának nyoma látható. Úgyszintén mutattak a szádellői völgyben is Szent László útjának, valamint IV. Béla kocsijának nyomát is, s ugyanott sajátságos alakú sziklát, Dengezicsnek, Attila öccsének sírját.

A szádellői völgyben még két ízben voltam. Először egyedül, a midőn a szárpataki malomnál találkoztam lovag Junga Sebő századossal és nejével, kik Nagyék útján tudtak ittlétemről, sőt első kirándulásunkban szándékoztak résztvenni. Lefelé jövet Junga, a ki kitünő fényképész, a nevezetesebb pontokról felvételeket készített. Hirtelen eső nagyon lehűtötte jókedvünket. Másodízben Horváth kisért el, kivel a szádellői tanítónál (kinél beteg neje előbb szállva volt) ozsonnáztunk, s azután lányai hazakisértek bennünket. A lepkészeti eredmény mindkét alkalommal igen csekély volt: ha 3—4 héttel előbb jövök, bő zsákmányra tehetek szert.

Nem több sikerrel jártam két ízben az áji völgyben, mely vadregényesség dolgában ma felülmulja a szádellői völgyet is; még pedig első ízben az áji tanítóval Falucskáig, a hol sok búcsúst találtunk elő, a kik Barka búcsúhelyre igyekeztek. Visszajövet utólért az eső, melynek elmultával Tornára mentem s ott megháltam. Másodízben Nagy Gézával jártunk itt, s ekkor is az eső űzött vissza. Falucska környékén állítólag szintén van érdekes cseppkőbarlang.

Kirándultunk még a Tófej nevű havasi mocsárhoz (Debrőd felé) és a Sötét völgyön át a hajdani Szent László kolostorhoz, melynek templomromjai alatt forrás fakad, a melyben a hagyomány szerint Szent László patkóját lehet látni.

Voltam továbbá a Miglincz nevű erdészlakban is, mely több száz méterrel magasabban fekszik mint a fürdő. Egyik nap ugyanis fáradtan érkezvén haza a szádellői völgyből, a fürdőben megismerkedtem a Dreher-féle uradalom erdészével, ki erőnek erejével felvitt magával, állítván, hogy félóra alatt felérünk. Lett ebből másfélóra is, úgy hogy sötétben, elcsigázva értem fel. Csak reggel láttam, minő gyönyörű helyen áll az erdészlak. Kimentünk a Súgó felé, a honnan nagyszerű kilátás nyílik egész Meczenzéfig. Közelben van forrás, melyben moha, virág megkövesül.

Az erdész felügyelete alatt áll 17,000 hold erdő, melyben nincsen ugyan szarvas, de annál több őz, állítólag fehér is; medv ritkán mutatkozik. Este fele oly felhőszakadás volt, minőt még életemben nem láttam.

Az esőből egyáltalában bőven jutott ki nekem, úgy hogy gyakran naponta csak 1—2 órát lehetett künn járni. Ilyenkor a fürdő közelében, este pedig gyertya és acetylen vagy csalétek segítségével olykor szép sikerrel lepkésztünk Horváthékkal, vagyis az összes fürdővendégekkel, míg a fürdő egyéb összes lakói beálltak bámészkodó és — nevető közönségnek.

Egyik este kellemes meglepetésben részesültünk. Ugyanis nagyobb kiránduláról visszaérkezve, a fürdőben ott találtuk a plebánost nagyobb társasággal, köztük Deszkál János püspöki kertész és neje, Majoros Erzsi óvodásné, Tóth állomásfőnök leányai stb., kikkel szalonnasütés és ének mellett nagy czeczót csaptunk.

Mielőtt a vidéket elhagytuk volna, Horváthékkal felmentünk az elkülönített hegyen emelkedő büszke Torna vára regényes romjaihoz, még pedig a hajdani kocsiúton, melyen még láthatók a régi kocsikerekek nyomai a sziklákon. Fönt leírhatatlan nagyszerű kilátás fogadott bennünket. Valóban fejedelmi lakóhely lehetett ez hajdanában! Miután a romokat szemügyre vettük volna, leereszkedtünk Torna felé s úgy tértünk haza.

Másnap (aug. 2.) elutaztam Horváthékkal együtt, kiktől Kassán elbúcsúztam és Nagy Gézánál szállva, vele a továbbiak iránt értekeztem. Ennek folytán a következő napon kocsin Aranyidkára mentem, a hol Géza barátom sógorának, Sziklay Alfonz főmérnök és bányafőnöknek vendége voltam. Aranyidka jó magasan fekvő kiterjedt bányamű, melyben újabb időben csökken ugyan az ezüst, de bővül az aranytermés. Fájdalom az esős idő ide is elkisért; mert délután Sziklayval és Dr. Gyurcsik bányaorvossal a Holicza havas felé sétálván, az esőszerű ködszakadás haza űzött. Mindazonáltal fogtam szép számmal érdekes Geometridákat. Kisérőim szerint itt sok a vaddisznó, őz és szalamandra, de szarvas nincs, a medve is ritka. Különös nevezetességként említettek egy bükkfát, melyen cseresznyefa hajtott ki. A bányászok többnyire tótok.

Egész éjjel szakadt az eső. Csak másnap délben tisztult ki az idő, úgy hogy másnap délben kimehettünk a Kojsói hola felé, a hol tömérdek málna, de annál kevesebb rovar volt Este csalétéken sem fogtunk semmit.

Aug. 5-én Sziklayval, kinek Gölniczbányán dolga volt, kocsin mentünk arrafelé, de útközben az egyik ló megbokrosodván, útitáskám leesett a kocsiról, mitől két cyanüvegem és az idkai zsákmány tönkre ment. Elhajtattunk azután Rudnok fürdő mellett, a hol hajdanában a felvidéki urak szokták pénzüket elherdálni; majd a szépfekvésű Jászón s az indusztriális Meczenzéfen át Stoósz fürdőhöz értünk, a hol leszálltam és a szép fürdőben körültekintve, közelében gyűjtöttem is, majd visszatérve Jászón vasútra ültem és szakadó esőben értem Kassára. Itt még néhány napig akartunk Nagy Gézával gyűjteni, egyik délután

szedtünk is össze egy csomó állatot, de a folytonos esőzés miatt elment minden kedvem, s így fogtam magamat és hazautaztam, nem anélkül, hogy Nagy Gézával a cistercitáknál ebédre hivatalos lévén, igen kellemes társaságban nehány jó órát töltöttem volna, ámde szárazon itt se maradtam, de azt se mondhatom, hogy eláztam volna.

Daczára az előrehaladott évszaknak, a folytonos esőzésnek és baleseteknek, mégis szépszámú rovarnak a megyében való előfordulását figyeltem meg társammal.

Magyarország Cerambycidái.

Irta *Csiki Ernő.*

I.

A *Phytophaga* családsorozat egyik tekintélyes családját képezik a Cerambycidák, melyek közelebbi rokonságban csak a Chrysomelidákkal vannak. Rokon vonatkozást találunk ugyanis a *Prionini* és a Chrysomelidákhoz tartozó *Sagrini* nemzetségek között.

A czinczérek csápja 11 vagy több ízből áll, rendesen fonálforma, de találunk fürészes és fésűs csápot is. A csápok a homlokon a szemek mellett vagy azok kimetszésében vannak elhelyezve, illetőleg ott erednek. A lábak többnyire karcsúak és hosszúak, a test oldalán messze kiállók. Lábfejük öt ízből áll, a 4. íz azonban rendszerint apró, a végizzel összenőtt, némelykor alig kivehető, tehát álötízesek (cryptopentamera); az első három lábfejíz talpa széles, kefeszerűen szőrös; a 3. íz kétkaréjú. Felső állkapcsuknak hegye majdnem mindig egyszerű, alsó állkapcsuk kétkaréjú, a tapogatók jól láthatók. A szárny szerkezete megfelel a Cantharidatypusnak, vagyis a media és a radius egy-egy hátrafelé futó ágat bocsát. A Malpighi-edények száma 6. A hím ivarszervei egy pár ectadeniával bírnak, a herék folliculusai kerekek és kocsányosak. A lárvák pseudoorthognathok, azaz orthognathoknak tetszők, tényleg azonban hypognathok. Az idegrendszer egyszerű, a három thoracalis ganglion egymástól elválasztott, az abdominalis dúczláncz 5 vagy 4 ganglionból áll.

A Cerambycidák az egész földkerekségen vannak elterjedve, de különösen a tropikus tájakon fajokban gazdagok. Jelenleg mintegy 10,000 fajt ismerünk. A magyar birodalom területén előforduló Cerambycidák meghatározására szolgáljon a következő kulcs.

Kulcs az alcsaládok meghatározására.

1. Az elülső lábszár belső oldalán nincsen semmiféle barázda. A tapogatók utolsó íze a csúcson lemetszett. **I. Cerambycinae.**
– Az elülső lábszár belső oldalán rézsutos barázdával.[1]) A tapogatók utolsó íze hegyesedő ... ... **II Lamiinae.**

*

1. alcsalád: **Cerambycinae.**

Kulcs a nemzetségek meghatározására.

1. Az előmell nyúlványa az első csípőkön jóval túlérő. Az első csípők harántosak, többnyire laposak. Az előtor oldalszéle éles és többnyire zegzugos vagy fogazott. **2. Prionini**
— Az előmell nyúlványa az első csípők között végződik, azokon túl nem ér ... ... 2.
2. Az első csípők kúpformák és többnyire erősen kiállók 3.
— Az első csípők gömbölyűek ... ... **4. Cerambycini.**
3. A fej a szemek mögött nem szűkített. A csápok rövidek, az ízek vastagok ... ... **I. Spondylini.**
— A fej a szemek mögött erőteljesen, nyakszerűen szűkített ... ... **3. Lepturini.**

*

1. nemzetség: **Spondylini.**

1. nem: **Spondylis Fabr.**

Fekete, melle sűrűn, hasa gyéren sárgásbarna szőrökkel fedett. Feje és előtora sűrűn és erőteljesen pontozott, minden pontocskában egy-egy rövid barnásfekete szőrrel. Szárnyfedői erőteljes és mély pontokkal beszórtak, az erőteljes pontok között finoman pontozottak és barnás-fekete szőrökkel fedettek, azonkívül 3 hosszirányu bordával, ezek közül a két belső élesebb, a külső elmosódottabb. Hossza 13—23 $^{m}/_{m}$. — Egész Európában és Szibiriában fordul elő, nálunk sem ritka. (*elongatus* Latr., *maxillosus* De Geer.) ... ... **1. buprestoides Linn.**

*

2. nemzetség: **Prionini.**

Kulcs a nemek meghatározására.

1. Az utómell felső oldalszegylemeze hátul lemetszett (1. ábra) ... ... 2.
Az utómell felső oldalszegylemeze hátul hegyes (2. ábra) 4.

[1]) Lameere szerint ezen rézsutos, szőrökkel sűrűn fedett barázda a csápok tisztogatására szolgál.

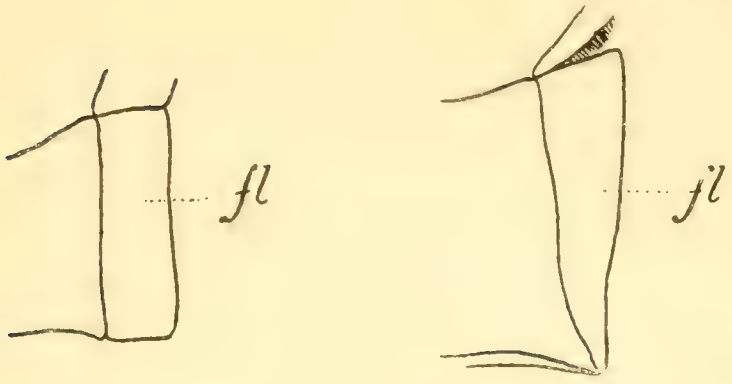

1 ábra. *Prionus coriarius* L. és 2. ábra. *Aegosoma scabricorne* Scop. utómellének felső oldalszegylemeze *(fl.)*

2. A csápok vastagok, hímeknél 12 ízesek és erőteljesen fűrészesek, nőstényeknél 11 ízesek, vékonyabbak és kevésbbé fűrészesek, a test hosszának felénél rövidebbek. Az előtor oldalán három erős foggal ... ... **2. Prionus.**
— A csápok karcsúak, hímek és nőstényeknél egyaránt 11 ízesek, az egyes ízek (a második kivételével) sokkal hosszabbak mint szélesek ... ... 3.
3. Az előtor oldalszegélye éles, finoman fogazott vagy redős, a közepe mögött erőteljesebb foggal. A hímek csápja a testnél hosszabb ... ... **3. Ergates.**
— Az előtoron oldalszegély, nincs, az oldalszél aprón tüskés, csak a töve előtt egy nagyobb tüskével **4. Macrotoma.**
4. Az előtor csupasz, oldalt tüskék nélkül, hátsó szögletei hegyesen kiállók ... ... **5. Aegosoma.**
— Az előtor sárga felálló szőrökkel sűrűn fedett, oldalának közepén tüskével ... ... **6 Tragosoma.**

*

2. nem: **Prionus Fabr.**

Szurokbarna, fénylő; a hímek csápja 12, a nőstényekké 11 ízes, a hímeknél erőteljesen fűrészesek és a 3. íztől kezdve tölcsérszerűen egymásba helyezettek. Az előtor oldalán három erős foggal. Pajzsocskája hátul kerekített, rendesen szélesebb mint hosszú, szétszórtan pontozott. Szárnyfedői ránczolva-pontozottak, 2—3 hosszirányú elmosódott bordával, a hímeknél a varrat a csúcson finom hegyben végződik. Alul sárga szőrzettel fedett, a hím utolsó haslemezén háromszögű bemélyedéssel. Hossza 24—40 $^{m}/_{m}$. — Előfordul egész Európa érdős vidékein, hazánkban is közönséges ... ... **1. coriarius Linn.**

3. nem: **Ergates Serv.**

Vörösbarna (♂) vagy szurokbarna (♀), kissé fénylő. A hímek csápja a testnél, a nőstényeké a test felénél hosz-

szabb. Az előtor finoman fogazott (♂) vagy ezeken kívül a közepe mögött még egy nagyobb foggal is fegyverzett (♀), felületén két erőteljesen ránczolt kiemelkedéssel (♂) vagy egész felületén ránczolt (♀). Szárnyfedői finoman ránczolva-pontozottak, két alig kiemelkedő hosszirányú bordával. Hossza 27—50 m/m. — Főleg Közép-Európában fordul elő, hazánk nyugati részében is megtalálták; termőhelyei: I. Kalocsa. II. Kőszeg, Lakompak. III. Znió-Váralja. X. Herczegovina. (*obscurus* Oliv., *serrarius* Panz.) **1. faber Linn.**

4. nem: **Macrotoma Serv.**

(*Prinobius* Muls.)

Barna vagy szurokfekete. A hímek csápja hosszabb, a nőstényeké olyan hosszú, mint a test fele. Az előtor oldalszélén 8—14 apró és töve előtt egy nagyobb foggal. A hímek szárnyfedői homályosak, a nőstényekéi fénylők, finoman szemecskézettek, 3—4 alig kiemelkedő bordával. Hossza 35—40 m/m. — A mediterrán táj lakója, faunaterületünkben eddig csak Dalmácziában gyűjtötték. (*Myardi* Muls., *Germari* Muls. *Goudoti* Chevr., *cedri* Mars., *lethifer* Fairm., *Gaubili* Chevr.) ... ... **1. scutellaris Germ**

5. nem: **Aegosoma Serv.**

Vöröses vagy szürkésbarna, apró szürkés szőrökkel fedett. A hímek csápja a testnél hosszabb, apró szemcsékkel és hegyes tüskeszerű szemcsékkel borított, a nőstényeké többé-kevésbbé sima, a szárnyfedők csúcsát nem éri el. Előtora pontozott, oldalszéle nem fogazott, hátulsó szögletei hegyesen kihuzottak. Szárnyfedői szemecskézettek, 3—4 kiemelkedő hosszirányó bordával. Hossza 30—50 m/m. — Közép-Európában és így hazánkan is helyenként nem ritka. ... ... **1. scabricorne Scop.**

6. nem: **Tragosoma Serv.**

Barnásvörös, előtora és melle sárga szőrökkel sűrűn fedett. Csápja olyan hosszú (♀) vagy hosszabb (♂) a test felénél. Feje és előtora sűrűn pontozott, szárnyfedői finoman ránczoltak, 3—4 elmosódott hosszirányu bordával, a varrat hátul hegyben végződő. Hossza 16—33 m/m. — Észak- és Közép-Európában fordul elő, nálunk mindeddig csak Horvátországban gyűjtötték, termőhelyei: Delnice, Jassenak, Velebit (Stirovača), Trnovac-Jadovno, Ostarija-Crni dabar, Konjsko-Rameno-korito **1. depsarium Linn**

Adatok a Detonáta faunájához.[1])

Irta *Mallász József.*

Talán mert a miénk, talán mert hazánk része; de sokan kérdezték már tőlem: mi az a Detonáta?

Hát kérem: oda lent Erdélyben, a kies fekvésű Alsó-Fehérmegye aranytermő földjén egy hegy, egy bazalt csoda, minőt különbet a legmerészebb képzelet sem alkothat.

Az abrudbánya-zalathnai utat jobbra hagyva Bucsum-Isbitén keresztül csakhamar Bucsum-Szászára érünk,[2]) a honnan rövid hegyi út után a bársonypuha pázsit, beljebb pedig a fenyőerdő csendje fogja fel lépteink zaját, majd sűrűbben és mint sűrűbben találkozunk egy máson heverő bazalt oszlopokkal. Mikor azután az erdőből kijutva, újra pázsitra lépünk: előttünk áll a Detonáta.

Azt az érzést, melyet a kettős Detonáta képe bennem keltett, elfelejteni soha sem fogom, mert bár jártam sok hatalmas havast, a természet alkotó és romboló erejének ily közvetlen és ily nagy mérvű megnyilvánulását sehol sem láttam.

Itt, egy az idő viszontagságaival még büszkén daczoló hegy: a Kopár-Detonáta, amott, oszlop oszlopon heverve ennek romba dőlt testvére: az Erdős-Detonáta, vagy miként az oláh őket nevezi: a „Detunata goala“ és a „Detunata flokoasa“[3]) fekszik.

Gyűjtéssel telik az idő, leszáll az est, és mi bekopogtatunk a Kopár-Detonáta lábánál épült és 15—20 személy befogadására alkalmas nagy menedékházba, a hol Fosztó Mihály erdővéd uram

[1]) Miután a Detonáta, mint klassikus faunaterület minden entomologus figyelmére érdemes, legyen szabad a szándékolt enumeratión kívül egy kis útleírást is, és pedig a szokástól eltérőleg a gyűjtés közben nyert turistikai képet az entomologiai rész könnyebb áttekintése végett, nem abba beleszőve, hanem külön adni.

[2]) Ennél a Déva—Brád-Abrudbányán át vezető útnál sokkal jobb, rövidebb és aránytalanul olcsóbb az az út, mely a Gyulafehérvár—zalathnai vasutvonal megnyitása óta rendelkezésünkre áll. Gyulafehérváron keresztül vasuton Zalathnára érünk, itt felfogadunk három koronáért egy mokány (hegyi) lovat — a vezető ráadás — és vadregényes hegyi tájon át, pár óra alatt Bucsum-Szászán vagyunk.

[3]) A Detonáta némelyek szerint nevét onnan vette, hogy mindenkor ha egy bazalt oszlop az anyakőzettől elválik, az nagy dörgés-robajjal (detonatió — innen Detonata) a völgybe szakad alá; mások népmondára vezetik vissza, mely szerint az isten az óriások királyára megharagudván, annak hatalmas bazaltvárát iszonyú égi háború közepette kettő robbantotta, s egyik részét, teljesen megsemmisítve, félre dobta.

igaz magyar szívességgel fogad bennünket. Nem sokára azután jóízű vacsora és puha ágy elfelejteti velünk a kiállott fáradalmakat.

Reggel neki indulunk gyűjtő útunknak: fenyő övezte pázsit oazisra érünk, melynek északnyugati és északkeleti részében forrás csörgedez, kellő közepéből pedig a fenyő által körülvett Kopár-Detonáta emelkedik, mely északi részében éri el legnagyobb magasságát, délre pedig egyenletesen törpül és a fenyvesben elvész.

Bámulatba ejtő hegy ez: orgona sípszerűen egymás mellé és egymás fölé helyezkedő szabályos hatélű oszlopsorok alkotnak itt egy büszkén égnek meredő északi csodafalat, melybe itt-ott egy egy eltévedett fenyő kapaszkodik.

Lent pedig a fal lábánál, ott a hol egymáson rendetlenül szerte heverő bazalt oszlopok között jégbarlangra akadunk, az ezer és egy éj meséibe illő erdő vesz körül bennünket.

A Kopár-Detonátától negyed órányira délre fekszik a szintén pázsit, szűkebb körben pedig fenyves övezte Erdős-Detonáta, melynek északi részén a rendszertelenül meredékeskedő oszlopfal és az ebből kinőtt le-le hajló fenyők állják előrehaladásunk útját.

Az erdőt elhagyva délre fordulunk, s itt csodálattal függ szemünk egy a természeti erőnek rettentő romboló képességét mutató képen.

Mind az, a mi egykoron büszke magasságban honolt, az porban hever most; szemünk végigfut a borzasztó zűrzavarban egymáson heverő négy-hat méter hosszú oszlopokon, mind magasabbra és magasabbra, föl addig, hol a tetőt sejtjük.

Gyakran csak mókus módra oszlopról-oszlopra jutva, de nem túlfárasztó út után sikerült feljutnunk oda, a hol a nagy nekilódulás kiindulási pontja lehetett. Négy-öt darab különböző síkban fekvő oszlop alkotja a körülbelül kétnégyzetméter területnyi „tetőt“. Az egyik mohlepte bazalt oszlopra dőlve, körül nézünk a tájon: Abrudbánya, Vöröspatak, Topánfalva, Zalathna és a Vidra aranytermő völgyei nyilnak előttünk, ellátunk a sziklahegynek nevezett csodás Vulkoira, a leányvásárairól híres Gainára, a fenyves Corabiára, el a nagyági hegyekre.

Fölséges a kép, de innén szemlélve, szorongó érzés vesz rajtunk erőt. Odalent a völgyekben az aranyszomjtól űzött ember telhetetlen kapzsisága, ember küzdelme ember ellen; itt pedig a rettenetes pusztulás e tanyáján mindebből semmi, de semmi, csak a megsemmisülés sok évezredes csöndje. Mély sóhaj kel keblünkből; de íme, köröskörül lassanként fehér fátyol ereszkedik alá a tájon és szemünk előtt összefut a kép.

Siessünk, mert ha a mindent eltakaró köd itt meglep, a legnagyobb veszélynek lehetünk kitéve, így is csak a legnagyobb ügyelet mellett érünk le, minden komolyabb baj nélkül.

Búcsú-pillantást vetünk a megtett úton fel: az égből lelógó sűrű köd fedi már a tetőt, a lejebbb és lejebb hömpölygő árban most hirtelen belecsap egy odafent támadt szélroham és iszonyú kavarodás közepette kiválik egy fehér lavina, mely rohanva közeleg felénk: egy pillanat és a legvastagabb köd takar mindent.

A menházba érve, a vígan lobogó tűz és egy csésze forró kávé csakhamar elfelejteti velünk a fáradalmakat és Fosztó uramék éber kíváncsiságától kisérve, hozzáfoghatunk a gyűjtött anyag áttekintéséhez.

Került itt mindenből! Miután pedig a kényesebb dolgokat; lepke, légy, méh, darázs-féléket már katonás sorrendben feltűztük, megállapítjuk megkerült kedveseink listáját, jelen esetben a bogarakat, a mint következnek:

Fam. Carabidae.

Carabus coriaceus v. rugifer Kr., C. violaceus L., C. intricatus L., C. auronitens v. Escheri Pall., *C. procerus v. Prunneri Mallász,*[1]) C. glabratus Payk., C. convexus F., Cychrus rostratus L., C rostratus v. elongatus Hoppe., Leistus piceus Fröhl., Notiophilus biguttatus F., Bembidion lampros Herbst., B. ustulatum L., B. monticola Strm., B. Millerianum Heyd., B. assimile Gyll., B. biguttatum F., *Anophthalmus Mallászii Csiki,*[2]) Calathus fuscipes Goeze., C. fuscipes v. punctipennis Germ., C. erratus Sahlb, C. fuscus F., C. melanocephalus L., Poecilus lepidus Leske., P. coerulescens L., Pterostichus niger Schall., P. nigrita F, P. rufitarsis Dej.[3]) P. melas Creutz. (?), P. hungaricus Dej., P. foveolatus v. interruptestriatus Bielz, P. Etelkae Ormay[4]) Abax parallelus Duft., A. carinatus Duft., A. Schüppeli v. Rendschmidti Germ., Amara communis Panz., A. curta Dej., Stomis pumicatus Panz., Ophonus pubescens Müll., Harpalus aeneus F., Anisodactylus binotatus. v. spurcaticornis Dej., A. nemorivagus Duft., Cymindis humeralis Fourc., Brachynus psophia Dej.

---

[1]) »Állattani Közlemények« 1900. 2. p. 92 fig. 7.

[2]) Természetrajzi Füzetek XXIV. k. 1901. p. 486—487.

[3]) A fekete lábú példányok úgy látszik itt gyakoribbak, a test a rendesnél nagyobb.

[4]) Számos példányban sikerült ez érdekes állatot gyűjteneni, így talán már legközelebb módomban lesz megjegyzéseket tenni reá nézve.

Fam. Staphylinidae.

Aleochara erythroptera Gravh., Amischa talpa Heer, A. validiuscula Kr., Tachinus rufipes Dej., T. laticollis Grav., Tachyporus solutus Er., T. chrysomelinus L., Bryocharis cernua v. merdarius Olív., Quedius boops Grav., Leïstotrophus murinis L., Ocypus nitens Schrk., P. picipennis L., Philonthus debilis Grav., P. concinnus Grav., P. varius Er., P. decorus Grav., P. cruentatus Gmel. P. fulvipes F., P. agilis Graw., Stenus bipunctatus Er., S. similis Hbst. Oxytelus rugosus F., Anthophagus bicornis Block., A. alpinus F., A. alpestris Heer., Anthobium longipenne Er., A. palligerum Ksw.

Fam. Silphidae.

Necrophorus vespilloides Herbst., Pseudopelta thoracica L., Silpha obscura L.

Fam. Endomychidae.

Endomychus coccineus L., E. thoracicus Charp. Mycetaea hirta Marsch.

Fam. Nitidulidae.

Brachypterus urticae F., Epuraea decemguttata F., Nitidula bipunctata L., Meligethes brassicae Scop., Cychramus luteus F., Rizophagus dispar Payk.

Fam. Trogositidae.

Ostoma grossum L., O. ferrugineum L.

Fam. Trixagidae.

Trixagus tomentosus Deg.

Fam. Scarabaeidae.

Copris luaris L., Onthophagus taurus Schreb., O. nuchicornis L., O. lemur F., O. ovatus L., Oniticellus fulvus Goeze, Aphodius fossor Z., A. haemorrhoidalis L., lividus Oliv., A. depressus Kug., Psammodes sulcicollis Hl., Geotrupes stercorarius L., G. sylvestris Scop., Homaloplia erythroptera Friv.. Phyllopertha horticola L.[1]) P. horticola v. nigropicea Csiki.

Fam. Elateridae.

Elater nigrinus Payk,, Athous subfuscus Hbst., Ludius sjaelandicus v. assimilis Gyll., L. aeneus v. germanus L. L. latus F., Agriotes pilosus Panz., Dolopius marginatus L.

---

[1]) Megjegyzem itt, hogy ezen nagyobb számban gyűjtött állatot mind ez eddig nem sikerült a törzsalakkal teljesen összeegyeztetnem. Attól nemcsak a melanismus felé hajló voltával, de jelesen abban különbözik hogy úgyszólvánegész testét elálló szőrezet fedi.

Fam. Cantharidae

Dictyopterus rubens Gyll., Podabrus alpinus Payk., Cantharis fusca L., C. pulicaria F., C. pellucida F., C. lateralis L., Rhagonycha testacea L., Dasytes plumbeus Müll., Danacaea pallipes Panz.

Fam. Tenebrionidae

Opatrum sabulosum L., Diaperis boleti L., Corticeus castaneus F., Tenebrio obscurus F.

Fam. Mordellidae

Mordella fasciata F., Mordellistena abdominalis F., Anaspis frontalis L., A. rufilabris Gyll. A. subtilis Hampe.

Fam. Oedemeridae

Oedemera podograriae L., O. sabulata Oliv.

Fam. Curculionidae

Otiorrhynchus pulverulentus Germ., O. dives Germ.

Otiorrhynchus Péterfii n. sp.

Elongatus, piceus, squamulis metallicis flavo-viridibus dense vestitus, rostro capite paulo longiore, tricarinato, carinis duabus lateralibus parallelis, postice angulariter confluentibus, carina media minus elevata. Antennis elongatis, dense pubescentibus, articulis duobus basalibus longitudine aequalibus, 3.—5. secundo vix longioribus, clava ovata. Prothorace latitudine sua basali paulo longiore, disco valde granulato. Elytris latitudine maxima duplo longioribus, minus fortiter punctatostriatis interstitiis granulatis, squamulis et pilis flavis dense obtectis. Pedibus nigris, dense flavo pubescentibus, femoribus muticis. Long. 6 mm.

Ot. remote-granulato Stierl.[1]) (fig. 2.) proximus, sed. differt carinulis duabus lateralibus rostri parallelis, postice angulariter confluentibus (fig. 1) et antennis, elytris pedibusque dense flavopilosis.

Habitat in monte Detonáta (Comitatus Alsó-Fehér) et in montibus Biharenses Hungariae orientalis.

1. ábra *Otiorrhynchus Péterfii* n. sp., 2. ábra. *Ot. remotegranulatus* Stierl. feje.

[1]) Typus in collectione mea asservatur.

Hosszúkás, szurokbarna, fémfényű sárgás-zöld pikkelyekkel és aranysárga szőrökkel fedett. Orrmánya erőteljes, a fejnél kissé hosszabb, közepe emelkedettebb, rajta három kiemelkedő léczczel, ezek közül a két szélső erőteljesebb, eleinte párhuzamos, majd háromszöget alkotva a homlokmélyedésbe összefutók (1. ábra), az orrmány barázdájának középső lécze gyengébb, alig kiemelkedő. A csápok karcsúk, világosabb barnásvörösek, sűrűn szőrösek, első két ízük egyenlő hosszú, a 3.—5. íz együttvéve alig hosszabb a másodiknál, a csápostor három utolsó íze olyan hosszú mint széles, a csápbunkó ovális. A szemek alig kiemelkedők, a homlok a szemek között szélesebb, mint az orrmány a csápok töve között. Az előtorr hosszabb mint a milyen széles a tövén, közepén legszélesebb, erőteljesen szemcsézett. A szárnyfedők kétszer hosszabbak mint szélesek, közepükön legszélesebbek, az utolsó harmadban hátrafelé pontozottak és szemcsések, apró pikkelyekkel és a rovátkákban aranysárga szőrökkel sűrűn fedettek. A lábak szurokfeketék, karcsúk, aranysárga szőrökkel sűrűn fedettek, a czombokon fog nélkül. Hossza 6 mm.

Legközelebb áll az *Ot. remote-granulatus Stierl.*-hez, melynek typusa a gyűjteményemben van. Ettől abban különbözik, hogy az orrmány két lécze előbb párhuzamos, majd háromszögalakúan a homlokmélyedésbe fut (1. ábra), azonfelül csápja, szárnyfedői és lábai aranysárga szőrökkel sűrűn fedettek.

Előfordul a Detonátán és a Biharhegységben. Ez új fajt kedves barátom, P é t e r f i M á r t o n tiszteletére neveztem el, a sok együtt tett kirándulás emlékére.

Chiloneus asperatus Bonsd., Sitona tibialis Hbst., Eusomus ovulum Germ., Tanymecus palliatus F., Lixus myagri Ol., Larinus turbinatus Gyllh., Alophus triguttatus F., Hylobius abietis L., Liosoma deflexum Panz., Hypera oxalidis var. ovalis Boh., H. adspersa F., Coeliodes quadrimaculatus L., Rhinoncus perpendicularis Reich., Balanobius salicivorus Payk., Tychius tomentosus F., Orchestes quercus L., O. fagi L., Gymnetron beccabungae L., Miarus campanulae L., Magdalis ruficornis L., Apion punctigerum Payk., Rhynchites betulae L., Attelabus coryli L.

Fam. Cerambycidae

Leptura livida F., L. nigra L., Caenoptera minor L., Hylotrupes bajulus L., Clytanthus sartor F., Agapanthia villoso-virides-cens Deg., Phytoecia coerulescens Scop.

Fem. Chrysomelidae

Donacia bicolora Zschach., Plateumaris consimilis Schrnk., Clytra quadripunctata L., Cryptocephalus bipunctatus L., C. sericeus L., C. violaceus Laich., C. flavipes F., Timarcha rugulosa H.-Sch., Chrysomela marcasitica Germ., Chr. globosa Pz., Chr. polita L., Luperus nigrofasciatus Goeze, Lochmaea crataegi Forst., Galerucella calmariensis L., Galeruca tanaceti L., Batophila rubi Payk., Aphthona euphorbiae Schrnk., Cassida viridis L., C. ferruginea Gze., C. nebulosa L.

Fam. Coccinellidae

Subcoccinella 24-punctata L., Adonia variegata Goeze, Coccinella 7-punctata L., C. conglobata L., Halyzia 14-guttata L., Platynaspis luteorubra Goeze.

Különfélék.

Anisits J. Dániel, az egyetem és nemzeti collegium tanára Asuncionban, Paraguay délamerikai respublika fővárosában, 1902. tavaszán felkérte Dr. Daday Jenő műegyetemi tanárt, hogy Paraguay több részében gyűjtött plankton-anyagát dolgozná fel; a mire az természetesen szívesen vállalkozott. Leveleiben (1902. márcz. 15-én, aug. 29.) felhoz egyet-mást életéből és működéséből, a mi t. olvasóinkat is bizonyára érdekelni fogja. Ezelőtt 26 évvel — úgymond — mint első éves gyógyszerészhallgató csupa kedvtelésből, Margó Tivadar tanár állattani gyakorlatain együtt dolgozott Őrley Sándor, Lovassy Sándor, Schmidt Sándor, Dedinszky Edével, Dietz Sándorral stb. Később aztán úgylátszik az orvosi pályára lépett és hogy, hogy nem? Paraguayba került. 15 éve van ott s ez idő alatt csak is egy magyar emberrel beszélhette ki magát úgy magyarán: Czecz tábornokkal, a ki két év előtt a telet ott töltötte. Az odavaló viszonyokkal nincsen nagyon megelégedve. „Nagy a mi nyomorúságunk itt ezekben az isten háta mögött levő országokban; nem lehet itt dolgozni semmit, az év legnagyobb részében húzni kell az igát, hogy az ember tisztességesen megélhessen s a vakáczió (e tanév márcziusban kezdődik) legfeljebb gyűjtésre elég.“ ... „Nincs itt elismerés, nincs itt előmenetel; addig míg nincs más és rászorulnak valakire, kihasználják és azután a kifacsart czitromra kerül az ember sora, ha fel nem csap „tudományos szélhámosnak“, a miből van itt elég.“ ... „Az elmult években eleinte botanikával (főkép Desmidiaceákkal) foglalkoztam, összegyűjtöttem nagy csapat növényt, melynek nagy része rendezetlenül (mert időm nincs hozzá) a kamrában az egerek és cucarachok (svábbogarak) lármás tanyájául szolgál. Két éve, minthogy nincs már annyiféle hivatalom és a vakáczióban teljesen szabad vagyok, felcsaptam halásznak, hódolva gyermekkori passziómnak.“ Volt is már szép gyűjteménye (1372 halfaj, 99 uni-

cummal) melyet Dr. Horváth Géza felszólítása folytán a M. Nemzeti Muzeumnak szánt, de levelére választ nem kapván, (pedig ment!) Eigenmann bloomingtoni gyűjtőnek ajándékozta, a ki ajánlkozott arra, hogy a halakat determinálja. Ez tehát miránk nézve elveszett. De van újabb gyűjteménye, s ezt most a muzeumnak fel is ajánlotta. A halászás mellett gyűjtött planktont is, s az első próbánál Dadayra gondolt. Dadayt meglepte, hogy a távolban akadt magyar ember, a ki ismeri munkásságát. „Erre, úgymond Anisits, csak azt jegyezem meg, hogy még nem akadtam bármi nációbeli zoológusra a ki a „Dádáy“ nevet nem ismerte volna s még hozzá tudta is, hogy magyar.“ A gyűjtött anyaggal (30—35 üvegcse) küldött a M. N. Muzeum részére 14 denevért is, és várhatunk tőle még sok érdekes tárgyat.

A Thalpochares pannonica Frr. hernyójáról Frivaldszky Imre leírása óta, az volt az általános nézet, hogy az a növényhez erősített szövedékét csak éjjel hagyja el, a midőn a gyopár leveiben táplálkozik, de azt a szövedéket egyébként el nem hagyja soha. Legújabb megfigyeléseim meggyőztek ennek az állításnak helytelen voltáról. Tavaly ugyanis junius elején Peszérről hoztam hernyókat s ezeket ablakomban tartván, volt alkalmam pontosan megfigyelni őket. A hernyó éjjel sem jön ki szövedékéből és nem is táplálkozik a növény leveleivel, hanem a gyopár főhajtásának eleinte gyökérrészét, majd szárát eszi és ha lent, a földben s a földszínén már nem talál elég tápot, akkor szövi zsákját a szár mentén 10, sőt 15 cm.-nyi hosszúra is, vagy átvezeti a szomszédos növényhez. Ebben a hosszú csőben vándorol fel s alá: ha nagy a hőség, leszáll a gyökérhez, ott keresve tápot és némi nedvet; ha pedig a talaj kiszáradt, fent keresi azt, úgyszintén ott keres menedéket, ha alul sok a nedvesség. Ha pedig a növény épenséggel nem nyújt már tápanyagot, akkor más növényre megy át. Az állat fejlődésének ideje rendkívül változó: a míg az említett hernyók után már junius 13-án kelt ki az első lepke, addig még junius 24-én is akadt künn járó, tápot kereső hernyó.

A.-Aigner Lajos.

Kada István coleopterologus s a budapest-rákosfalvai gyógyszertár tulajdonosa, született Kecskeméten 1859. márczius 2-án, a hol tanulmányait kezdvén, a budapesti egyetemen végezte. Az életerős férfi 1902. november 28-án, életének 43-ik, házasságának 14. évében rövid szenvedés után hirtelen elhúnyt. Neje, született Schlammadinger Ilona és négy kis leánykája gyászolja. „A megboldogultban — úgymond a „Gyógyszerészeti közlöny“ — egyikét vesztette el a magyar gyógyszerészi kar fiatal kora ellenére is a régi gárda nyomdokain haladó, kiváló gyakorlati ügyességű, s e mellett elméletileg is kitünően képzett gyógyszerészeknek.“ Szabad óráiban Kada István évek óta szenvedélyesen foglalkozott a bogarak gyűjtésével és különös előszeretettel a hernyók és álczát praeparálásával, a miben rendkívüli ügyességre tett szert, úgy hogy kitünő praeparátumait külföldön is szívesen fogadták. Az utóbbi

években megoldotta azt a nehéz problémát, miként kell a zöld hernyókat úgy kikészíteni, hogy természetes színüket megtartsák. Ebbeli titkát sajnos, magával vitte a sírba. Készítményeivel folytatott csere ügyleteivel szép és értékes bogárgyűjteményre tett szert, valamint csekélyebb számú gyönyörű exóta lepkéi is voltak, a melyek színpompájában szeretett gyönyörködni. Gyűjteménye egy budapesti szobrász birtokába ment át. — Béke a szeretetreméltó, művelt ember és kedves jóbarát hamvaira!

A Vivipara vera és a rovarok. A *Vivipara vera* Frauenfeld házait sokszor találtam, de egyetlen egyszer sem láttam, hogy bennük az *Ephemeridák* ásólábú lárvái voltak volna, csak azon házban, melyet aberratio *gracilis*-nak tartok, mert több tekintetben különbözik a közönséges, illetőleg rendes *Vivipara vera*-tól. Az aberratio *gracilis* nem nagyon fénylő, nem erősen sávozott, a suturák igen nagyok, az apertura kisebb, az utolsó csavarodás is aránylag kisebb és a többi csavarodást tekintve karcsúbb. Az aberratióból két házat találtam, az egyikben csak iszap volt, a másikban még az állat is, még pedig hím. A csigaház iszapjában talált lárva, az *Ephemera vulgata* lárvája volt. Nagyon meglepett azon ügyesség, melylyel a csigaház iszapjában tartózkodó helyét készítette. A tartózkodó hely cső alakú volt, melynek hosszúsága 25 mm., szélessége 10 mm. és belül jobbról, balról apró gödrök. Ezeken kívül jobbról balról kisebb nyilások is voltak. Ezeknek egyikében a jobb oldalon *Agabust*, a másikában a baloldalon *Ptychopterá*-nak lárváját találtam. A másik csigán, melyben még élő állat volt, találtam a *Culex* lárváját, még pedig a köldökben. Megjegyzem, a csigának szájpárkánya kiemelkedett és a köldököt majdnem befödte, csak egy kis részt hagyott hátra, melybe a lárva behúzódhatott, tehát valószínűleg menedéket keresett. Az iszappal telt csigaház két oldalán lévő gödröcskékben talált állatkák szintén menedéket kereshettek, mert a vízi ellenségek a kemény házat nem támadták meg. Azon körülményből, hogy a hosszabb és csiga nélkül való házban oldalt két különböző állatot láttam, azt következtettem, hogy a tartózkodó hely nem állandó, hanem ideiglenes, vagyis az állatok azt csak szükségből választották. *D. E.*

Irodalom.

Ganglbauer, L., Die dalmatinisch-herzegovinischen Arten der Pselaphidengattung Amaurops Fairm. (Münchener koleopt. Zeitschr. I, 1903, p. 178—179).

Négy faj meghatározására szolgáló kulcs, a fajok egyike (*A. Breiti*) új, ezt Herczegovinában fedezték fel. A dalmácziai *Amaurops leptoderina* Reitt. részére új alnem (*Troglamaurops*) állíttatott fel. *Csiki Ernő.*

Ganglbauer, L., Zwei neue subterrane Rüsselkäfer der bosnisch-herzegovinischen und der süddalmatinischen Fauna. (Münchener koleopt. Zeitschr. I, 1903, p. 184—185.)

Két új orrmányosbogár leírása, ezek *Alaocyba Holdhausi* Boszniából (Zepče, Pale) és Herczegovinából (Jablanica) és *Amaurorrhinus Paganettii* Dalmácziából (Sabina). *Csiki Ernő.*

*

Bernhauer, Dr. Max., Neue Staphyliniden der paläarktischen Fauna. (Münchener koleopt. Zeitschr. I, 1903, p. 186—192.)

12 új Staphylinida leírása, ezek közül faunaterületünkből a következők valók: *Trogophloeus Zellichi* Dalmáczia (Ragusa) és *Phylodrepa puberula* Bosznia (Krug-planina). *Csiki Ernő.*

*

Müller Josef, Beschreibungen neuer dalmatinischer Koleopteren (Münchener koleopt. Zeitschr. I, 1903, p. 192—194.)

Három új dalmácziai bogár leírása, ezek: *Carabus clathratus aurauiensis* (Vrana-tó), *Carabus granulatus paludicola* (Metkovich, a Narenta mocsaraiban) és *Bathyscia (Aphaobius) issensis* (Lissa szigetének egyik barlangjából). *Csiki Ernő.*

*

Daniel, Dr. Josef, Zur näheren Kenntniss einiger alpiner Pterostichus-Arten. (Münchener koleopt. Zeitschr. I, 1903, p. 197—214.)

Szerző nehány *Pterostichus* alakköre tanulmányozásának eredményeit közölvén a *Pterostichus maurus* typikus alakjának termőhelyeiként a következő hazaiakat említi: Tátra, Rosnyói hegység (Brassó m.), Bucsecs, Kerczi- és Czibinhegység.

Csiki Ernő.

*

Ganglbauer, L., Die Arten der Anthribidengattung Phaenotherium Friv. (Münchener koleopt. Zeitschr. I, 1903, p. 215—217.)

Az eddig ismert 3 Phaenotherium-fajhoz egy új dalmácziai járul (*Ph. Zellichi*), mely Crkvize és Castelnuovo környékén él. A négy faj meghatározására kulcsot állított össze a szerző.

Csiki Ernő.

„ROVARTANI LAPOK“

Heft 4. April 1903.

S. 67. **Dr. F. Uhryk**: **Zunahme der ungarischen Lepidopteren-Fauna** I. Dem Beispiele von L. v. Aigner-Abafi hinsichtlich der Macrolepidopteren folgend, giebt Verf. ein Verzeichniss derjenigen Microlepidopteren, die im ungarischen Fauna-Katalog bisher nicht geführt worden waren, die aber im Staudinger-Rebel'schen Katalog als in Ungarn vorkommend bezeichnet sind; sowie auch derjenigen Arten, welche in Dalmatien heimisch sind. welches Land bekanntlich von Rechtswegen zu Ungarn gehört.

S. 70. **Dr. E. v. Daday**: **Die Crustaceen-Sammlung des Ungar. National-Museums**. Die ersten bedeutenderen Spenden erfolgten seit den 60-ger Jahren seitens T. Pius (ca 100 Arten in 300 Exemplaren) u. J. Madarász; diesen folgten die Sammelergebnisse der Musealbeamten u. L. Biró aus N. Guinea. Besonders werthvoll ist die Sammlung von Isopoden, deren in neuerer Zeit auch F. Wachmann und V. Szépligeti spendeten. Die Sammlung der Malacostraken besteht aus über 400 Arten, zum grössten Theil in Spiritus conservirt. Die Entomostraken-Sammlung basirt auf der Spende von Dr. K. Chyzer; sodann wurden interessante Stücke von S. E. Madarász und Dr. E. Daday erworben; diesen reihen sich an die Sammelergebnisse von Dr. J. Madarász (Ceylon), E. Csiki (Asien), L. Biró (N. Guinea) etc. Diese Sammlung umfasst nunmehr über 400 Arten.

S. 71. **L. v. Aigner-Abafi**: **Ausflug in das Komitat Abauj-Torna** I. Vom Landes.-Oberinspectorat der Museen und Bibliotheken beauftragt, mit Dr. G. Nagy einige Wochen der Erforschung der entomologischen Fauna des Komitates Abauj-Torna zu widmen, wählte Verfasser zum Hauptquartier das höchst primitive kleine Bad Somodi bei Torna, von wo aus er die ganze Umgebung besuchte, namentlich die hochromantischen Felsenthäler, oder besser Engpässe von Szádelló und Áj. Später begab er sich nach dem hochgelegenen Silber- und Goldbergwerk Aranyidka, und dem schönen Bad Stoósz, wo die Ausbeute jedoch sehr gering war.

S. 75. **E. Csiki**: **Die Cerambyciden Ungarns**. I. Bestimmungs Tabelle der in den Ländern der ungarischen Krone vorkommenden Cerambyciden. Der erste Theil der Tabelle umfasst die Tribus der *Spondylini* und *Prionini*

S, 79. **J. v. Mallász: Beiträge zur Fauna des Detonáta.** Verfasser beschreibt zunächst die Detonáta-Alpe im siebenbürgischen Komitate Alsó-Fehér, eine herrliche Basaltbildung, ein „Basalt-Wunder." Sodann giebt er ein Verzeichniss der hier beobachteten Coleopteren und beschreibt zum Schluss eine neue Art: *Otiorrhynchuys Péterfii* Diagnosis im ungarischen Text.

Kleinere Mittheilungen.

S. 85. *J. D. Anisits*, ein Ungar, Professor an der Universität und am Colegium Nacional zu Asuncion, der Hauptstadt von Paragnay sandte dem Prof. Dr. Daday Plankton-Material zur Aufarbeitung, sowie Fledermäuse für das Ungar. National-Museum ein und stellt weitere Sendungen in Aussicht.

S. 86. *L. v. Aigner-Abaft* theilt über die Raupe von *Thalpochares paunonica* mit, dass dieselbe nicht wie bisher behauptet worden, ihr an die Pflanze befestigtes Gespinnst nur Nachts verlasse, um die Blätter des Gnaphaliums zu verzehren. Sie komm überhaupt nicht daraus hervor, frisst nur an den Wurzeln und dem Haupttrieb der Pflanze.

S. 86. *Stefan v. Kada*, Apotheker in Budapest, ein eifriger Coleopterologe und sehr geschickter Raupen-Praeparator, geb. zu Kecskemét 2. März 1859 ist nach kurzem Leiden am 28. Nov. 1902. verschieden.

S. 87. *E. D.* berichtet über die Gehäüse von Vivipara vera und die darin gefundenen Insekten-Larven.

Literatur.

S. 88. Publicationen von M. Bernhauer, J. Daniel, L. Ganglbauer und J. Müller, besprochen von E. Csiki.

XXII számu legujabb és több ezer

COLEOPTERA FAJT

tartalmazó árjegyzékem megjelent, s azt kivánatra postán ingyen elküldöm.

Tavarnok u. p. N.-Tapolcsány. *Kelecsényi Károly*

Coleoptera-kereskedés. Mint honunkban a legrégibb és legnagyobb rovarkereskedés tulajdonosa, ajánlom magángyűjtőknek, iskoláknak, gazdászoknak és erdészekuek 8000 hibátlanul meghatározott honi és külföldi fajból álló rovar-készletemet. Honi faunánk közönséges és legritkább fajai nagy számban, továbbá több száz exotikus faj. Iskolák részére gyűjteményeket olcsón állitok össze. Honi gyűjtőkkel szivesen lépek csereviszonyba.

Megkeresésre nyomatott árjegyzéket ingyen és bérmentve küldök.

Német-Bogsán. (Krassó-Szörénymegye.)

Merkl Ede.

Magyarország madarai. *A hazai madárvilág megismerésének vezérfonala.* Irta: Dr. Madarász Gyula. Ezen munkából megjelent az 1—7. füzet: az *első füzet* a szisztematikai részszel kezdődik s az *Éneklők* rendjének négy családját, ugymint: a *varju-, sárga-rigó-, seregély-* és *pinty-féléket*; a *második füzet a pacsirta-, billegetető-* és *poszátaféléket*; a harmadik a *vizirigó-, ökörszem-* és *rigóféléket*; a negyedik pedig a *pipőkecsinege-, küllő-, famászó-, gébics-, selyemfark-, fecske-* és *légykapófélékе* az ötödik a *rikácsolókat, kakuk-, harkály-* és *bagoly*-féléket, a 6. a *ragadozókat* a 7., mely most jelent meg, az *evezőlábúakat* és *lúdalkúaka* tartalmazza.

A munka díszes kiállításban, a szerző eredeti rajzaival, és színes táblákkal, quart formátumban 10—12 füzetben fog befejezést nyerni. Az általános ismeretekre vonatkozó bevezető rész az utolsó füzetben a tárgymutatóval egyetemben jelenik meg.

Előfizetési ára 1—1 füzetnek 3 kor, az egész munkának 30 korona. Az előfizetési pénzek a Magyar Nemzeti Muzeum Igazgatóságához vagy a *Rovartani Lapok* szerkesztőségéhez czimzendők.

CATALOG

DER

Lepidopteren des palaearctischen Faunengebietes.

Von

Dr. O. Staudinger und Dr. H. Rebel.

2 Theile in einen Band gebunden.

Preis 20 Kronen

Szerkesztőségünk útján is megrendelhető.

Entomologiai művek.

Általános. *A Magyar Birodalom Állatvilága.* (Fauna Regni Hungariae). III. kötet. Arthropoda. Kiadja a k. m. Természettudományi Társulat. Ára 35 kor., társulati tagoknak 20 kor. — *Kárpáti E.* Állatmuzeum, utasitás állatok kitömesére s eltartására, és csontvázak készitésére, ábrákkal 1 kor 40 fill. — *Bein K.* A kis rovargyűjtő. Utasítás a kiválóbb rovarok megismerésére és gyűjtésére 2 kor. — *Szekeres F. Ö.* A rovargyűjtő 1 kor. 60 fill. — *Lejtényi S.* Rovargyűjtő. Segédkönyv a középiskolai ifjuság számára, kötve 1 kor. — *Kriesch J.* A rovarok világa. 16 ábrával 80 fill. — *Kirándulók* zsebkönyve. 70 rajzzal, kötve 3 kor. 50 fill. — *Dr. Lendl* A. Rövid útmutatás a természetrajzi gyűjtemények konzerválásához 80 fill. — *Dr. Daday J.* Rovartani műszótár 1 kor. 60 fill. — *Hoffer*, Praxis der Insektenkunde. 3 kor. — *Kolbe*, Einführung in die Kenntniss der Insekten 17 kor.

Hymenoptera. *Mocsáry S.* A magyar fauna fémdarazsai 2 kor. 40 fill. A magyar fauna másnejű darazsai 2 táblával 1 kor. 20 fill Adatok Magyarország fürkész darazsainak ismeretéhez I. 1 kor. 20 fill. Földünk fémdarazsainak magánrajza 40 kor.

Lepidoptera. *Bein* K. A kis lepkegyűjtő. A lepkék ismertetése és gyűjtése 2 kor. — A. *Aigner L.* A lepkészet története Magyarországon 3 kor. — *Aigner-Pável-Uhryk*, Magyarország lepkéinek jegyzéke 5 kor. — *Berge*, Schmetterlingsbuch 8. Aufl. 1300 Abb. auf 50 farb. Tafeln 25 kor 20 fill. — *Hofmann*, Die Gross- Schmetterlinge Europas 2. Aufl. 2000 Abb auf 71 farb. Tafeln 30 kor. Die Raupen der Gross-Schmetterlinge Europas 1900 Abb. auf 50 Tafeln 30 kor.

Diptera. *Tömösváry Ö.* Egy tömegesen tenyésző légyfaj az Alsó-Duna mellékeiről 3 tábl. 60 fill. — *Kertész K.* Catalogus Tabanidarum orbis terrarum universi 6 kor.

Coleoptera. *Török P.* Bogár-határozó 2 kor. 80 fill. — *Bein* K. A kis bogárgyűjtő. A bogarak ismertetése és gyűjtése 2 kor. — *Calwer*, Käferbuch 5. Aufl. mit 48 color. Tafeln 24 kor. — *Seidlitz*, Fauna Transsylvanica 12 kor.

Hemiptera. *Dr. Horváth G.*, Adatok a hazai félröpűek ismeretéhez 40 fill. A magyarországi Psyllidákról 40 fill. Az Eremocoris-fajok magánrajza. 2 tábl. 60 fill.

Orthoptera, Pseudoneuroptera és Neuroptera. *Pungur Gy.* A magyarországi tücsökfélék természetrajza 6 tábl. 5 kor. — *Kohaut R.* Magyarország szitakötő-féléi. 3 színes tábl. 2 kor. 60 fill.

Myriopoda. *Dr. Daday J.* A magyarországi Myriopodák magánrajza 4 táblával 4 kor.

Arachnoidea. *Dr. Chyzer K.* és *Kulczynski L.* Araneae Hungariae 3 kötet 24 kor. — *Herman O.*, Magyarország pókfaunája 3 kötet, csak a 2—3. kötet kapható 16 kor. — Dr. *Lendl* A. A pókok, különösen a kerekhálós pókok természetes osztályozása 1 kor. — *Karpeles L.* Adalék Magyarország atkafaunájához. 8 táblával 2 kor.

Crustacea: Dr. *Daday J.* A Magyarországban eddig talált szabadon élő evezőlábú rákok magánrajza. 4 tábl. 3 kor. A magyarországi Branchipus-fajok átnézete. 1 kor. A magyarországi Diaptomus-fajok átnézete 1 kor

---

Catalogus Endomychidarum.

Conscripsit

Ernestus Csiki.

A Musaeo Nationali Hungarico editus. Budapestini 1901.

Ára 3 korona.

E művek szerkesztőségünk útján is megrendelhetők.

Schmidl Sándor könyvnyomdája Budapest, VI., Szerecsen-u 6.

Kot. 10 fuzet 4
1903: apr.